

Hur arbetar pedagoger med barns språkutveckling i förskolan?

– En jämförelse av två pedagogiska inriktningar, Reggio Emilia och Montessori

Av: Helen Rågård
Handledare: Jenny Magnusson

Förord: Jag vill rikta ett stort tack till Reggio Emilia- och Montessori-förskolorna som har ställt upp i undersökningen med intervjuer och observationer. Jag vill även tacka min handledare Jenny Magnusson för bra förslag och kommentarer till min undersökning.

Sammanfattning/Abstract

Title: How educationalists work with children's language development?

Autumn term -2009

Author: Helen Rågård

Instructor: Jenny Magnusson

The purpose of this project is to examine how educationalists work with children's language development in a Reggio Emilia- and in one Montessori preschool. I am going to compare these two educational philosophies and search for differences and similarities in how they approach language development. The background of the study is the key role that language development plays when preparing children for later studies in comprehensive school. Information has been gathered both through present specialist literature as well as through interviews with educationalists from the different educational philosophies. I have also made direct observations of some of the different activities performed by the educationalists. It was harder than I thought to get answers for the questions at issue because language development in preschool is an extensive field of study and there is much to examine. The analysis and result has been carried out and presented according to language expert Veli Tuomelas principles in language. The study shows that there are some differences but that the preschools mainly operate in similar ways.

Keywords: Language development, languages stimulated work procedure, preschool

Nyckelord: Språkutveckling, språkstimulerande arbetssätt, förskola

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.2 Syfte.....	5
1.3 Frågeställningar.....	6
1.4 Reggio Emilia.....	6
1.5 Montessori.....	7
1.6 Jämförelse Reggio Emilia- och Montessori- pedagogiken.....	7
2. Teorianknytning om barns språkutveckling.....	8
2.1 Språkutveckling hos barn.....	8
2.2 Läroplanen.....	11
2.3 Veli Tuomela.....	12
3. Material och metod.....	14
3.1 Litteratursökning.....	14
3.2 Urval – val av informanter.....	14
3.3 Uppläggning och genomförande.....	15
3.3.1 Intervju – genomförande av intervju.....	15
3.3.2 Observation – genomförande av observation.....	15
3.3.3 Materialbearbetning.....	15
3.3.4 Forskningsetiska principer.....	16
4. Resultat och Analys.....	17
4.1 Inledning.....	17
4.2 Resultat av intervjuer inom Reggio Emilia.....	17
4.3 Resultat av intervjuer inom Montessori.....	19
4.4 Resultat av observationer inom Reggio Emilia.....	20
4.5 Resultat av observationer inom Montessori.....	23
4.6 Analys av intervjuer och observationer.....	25
4.6.1 Språkutrymme.....	25

4.6.2 Upplevelser.....	27
4.6.3 Rikt språkbruk.....	28
4.6.4 Språknivå.....	29
4.6.5 Begriplighet.....	30
5. Sammanfattning.....	31
6. Slutsatser.....	33
7. Käll- och litteraturförteckning.....	34
8. Bilaga.....	36

1. Inledning

Språket är ett redskap för oss människor som hjälper oss att tänka och att kommunicera med andra människor. När vi kommunicerar med andra människor skapar vi mening för att förstå och göra oss förstådda. Språket är en viktig länk mellan det inre (hjärnan) och det yttre (kommunikationen). Denna länk behöver vi för att kunna lära oss saker och utvecklas. Redan när vi är nyfödda börjar vi kommunicera med vår omgivning och barnen i samhället växer upp med olika förutsättningar för att kunna lära sig språket. Många barn växer upp i en rik språkkultur där språkutvecklingen stimuleras. Alla har dock inte samma förutsättningar då barns språkutveckling är förankrad både i ett kognitivt och i ett sociokulturellt sammanhang¹.

Förskolan och skolan har uppdraget att möta alla barn och stödja deras språkutveckling på bästa möjliga sätt. Pedagogens uppgift på förskolan är bland annat att se till att barnets språk utvecklas. Barnen på förskolan utvecklar sitt språk varje dag med hjälp av olika språkliga redskap för att lära sig nya saker och växa in i samhällets demokrati. Det sker på egen hand och tillsammans med andra². Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) tar upp olika mål som barnen ska ha lärt sig när de börjar skolan och för att nå dessa mål kan man arbeta efter speciella inriktningar/metoder. Det finns olika metoder att arbeta med och det ser olika ut på olika förskolor. Arbetssätten skiljer sig åt på förskolorna vilket skulle kunna innebära att barnen får olika förutsättningar för språkutveckling beroende på förskolornas inriktningar och förhållningsätt till att arbeta språkmedvetet.

1.2 Syfte

Syftet med examensarbetet är att undersöka hur pedagoger arbetar med barns språkutveckling inom en Reggio Emilia- och en Montessori-förskola? Jag kommer att jämföra dessa två inriktningar på förskolan, för att se likheter och skillnader på hur man arbetar med barns språkutveckling. För att ta reda på detta

¹ Strömqvist 2003:57

² Strömqvist 2003:57

ska jag intervjua två pedagoger på varje förskola för att få en uppfattning om hur de ser på förskolans arbetssätt till att utveckla barns språk. Jag kommer även att observera pedagogerna under olika tillfällen i verksamheten. Båda förskolorna ligger i samma stadsdel i Stockholms innerstad, vilket gör de lämpliga att jämföra.

1.3 Frågeställningar

Hur arbetar pedagogerna med barns språkutveckling på Reggio Emilia-förskolan?

Hur arbetar pedagogerna med barns språkutveckling på Montessori-förskolan?

Hur skiljer sig arbetssätten åt?

1.4 Reggio Emilia

Reggio Emilia kommer ursprungligen från Italien och skapades av Loris Malaguzzi (1921-1994) som var chef för de kommunala förskolorna i norra Italien. Reggio Emilia är ett begrepp som står för en pedagogisk filosofi som utvecklades i kommunala förskolor och kom till Sverige i början på 1980-talet. Inom Reggio Emilia strävar man efter att låta barn använda och utveckla "sina hundra språk". Med detta menar Loris Malaguzzi att barnen ska få upptäcka och forska sig fram till utveckling och kunskap genom sin egen nyfikenhet och förundran. Man använder sig mycket av att arbeta med bild. Barnen och pedagogerna forskar tillsammans och det viktigaste att se till är processen, hur barnens bilder kommer till. Malaguzzi ser pedagogiken som en föränderlig process, en levande idé som alltid är aktuell från barnet och samhället³.

³ Gedin & Sjöblom 1995

1.5 Montessori

Maria Montessori (1870-1952) kom ursprungligen från Italien och startade sin första förskola ”Casa dei Bambini” i Rom 1907. Pedagogiken Montessori handlar om barnens medfödda möjligheter till att utvecklas i en hemmalik miljö. Man ska få välja fritt vad det är man vill arbeta med och begreppet självständighet har en stor betydelse inom Montessori. På förskolorna använder man sig av Montessori material istället för ”vanliga” leksaker och detta material har blivit det speciella kännetecknet för Montessoripedagogiken. Det finns två huvudförutsättningar inom Montessori för barns utveckling och de är miljön och läraren⁴.

1.6 Jämförelse mellan Reggio Emilia och Montessori pedagogiken

Inom Reggio Emilia säger man att barn lär sig kommunicera innan de kan säga ord och det ska alltid finnas ett samspel mellan pedagogen och barnet. Barnet ska kunna använda de vuxna för att kunna föra en dialog och få reflektera och utbyta sina tankar och idéer. Detta synsätt går även att applicera inom Montessori. Inom Montessori arbetar barnen i sina egna geografiska områden och det viktiga undervisningsmaterialet läggs ofta ut på mattor på golvet då de ska ha rätt till att kunna arbeta ensamma och ostört. Inom Reggio Emilia ska miljön (den tredje pedagogen) genom bland annat bildalster av barnen och fotografier på barnen, uppmuntra till dialog och kommunikation vilket skiljer sig från Montessoris synsätt där undervisningsmaterialet anses som en förutsättning. Inom båda synsätten anser man att det är viktigt att arbeta med barns språkutveckling.

⁴ Gedin & Sjöblom 1995

2. Teorianknytning om barns språkutveckling

Det finns många teorier om barns språkutveckling och i flertalet fall påminner de om varandra. Det som skiljer teorierna åt är vad som anses vara det viktigaste i barns språkutveckling⁵. Sven Strömqvist menar på att en teori om barns språkutveckling måste innehålla fem begrepp som man fördjupar och förklarar hur de samverkar. Dessa begrepp är inlärare, omgivning, samspel, språk och utveckling. Begreppen är vanliga i flertalet teorier och forskare Sven Strömqvist menar precis som Sigurd och Håkansson att det ligger olika värde i begreppen för vad som viktigast i barns språkutveckling⁶. Det finns tidigare forskning om Reggio Emilia och Montessori och det har gjorts jämförelser, men ingen direkt forskning med mina frågeställningar. Nedan följer en allmän uppfattning om barns språkutveckling från olika teoretiker där jag lägger fokus på vad man ska tänka på när man arbetar med barns språkutveckling.

2.1 Språkutveckling hos barn

Bente Eriksen Hagtvet

Bente Eriksen Hagtvet är professor vid institutet för specialpedagogik vid Oslos universitet. Hon skriver i sin bok *Språkstimulering* om att barn i dagens förskolor är intresserade av bokstäver och ordbilder. Men det finns också en osäkerhet hos pedagogerna om hur mycket man ska uppmuntra barnen till att lära sig läsa och skriva för att de inte ska känna en press och tappa lusten för framtida läs- och skrivinlärning. Hagtvet menar att så länge man inte ställer för höga krav på barnen, har för höga förväntningar och hur man genomför aktiviteten är det ingen fara. Om barnen får välja aktivitet själva genom sitt intresse genom leken kommer lusten att finnas kvar. I leken kan barnen pröva på nya saker genom att utgå ifrån något som de redan kan. Att man redan i förskolan har intresserat barnen för olika ord och språkljud så finns det stor chans att barnen senare får lättare till att knäcka den alfabetiska koden. Den vuxne i barnets närhet måste vara uppmärksam och vara en aktiv lyssnare för att hjälpa barnen till att stimulera sitt språk. Den vuxne måste finnas där för att kunna föra en dialog med barnet, för att kunna hjälpa och stötta honom eller henne⁷.

⁵ Sigurd & Håkansson 2007:149

⁶ Strömqvist 2003:58

⁷ Hagtvet 2006:13

Samlingen i förskolan är traditionell och den handlar om att ha samtal i en stor grupp. Som pedagog är det viktigt att tänka igenom vad man har för mål med samlingen. Barnen ska inte känna att samlingen är långtråkig för då lär man sig ingenting utan samlingen passar bra till att ge gemensamma upplevelser, igenkänning av gruppen och planering och information av dagen. Samling med olika samtal kan självklart leda till ny kunskap för barnen men då får gruppen inte vara för stor⁸.

Bente Eriksen Hagtvvet skriver att en viktig del i barns språkstimulering på förskolan är att pedagogen eller ett annat barn namnger saker och förklara det som händer. Samtalet ska föras i en konkret situation⁹.

Caroline Liberg

Caroline Liberg är professor i svenska med didaktisk inriktning vid Lärarutbildningen, Malmö högskola. Hon skriver i sin bok *Barn utvecklar sitt språk*, att när ett barn är med i ett samtal blir barnet medskapare till sin egen kultur genom en språklig och social process. På grund av detta är det viktigt att barnet får vara med i olika sammanhang då olika ämnen nämns och att barnet får stöd för att kunna utveckla sitt språk. För att barn ska utvecklas på bästa sätt i tidig förskoleålder så samtalar man gärna om saker som ligger de nära och vid rätt sammanhang. När barnen blir äldre kan man samtala om mer offentliga sammanhang. Vanliga samtal i förskoleåldern är omvårdnadssituationer som till exempel vid matsituationer, i leken, läsning och pratstunder. Till en början är oftast familjen den största samtalspartnern för barnet för att sen föra fler dialoger med sina kamrater. Det sker olika samtal under och i leken. Vad barnet får vara med i för samtal under sin förskoletid, både hemma och på förskolan har stor betydelse för framtiden i skolan.¹⁰ För några barn kan det vara ett stort kliv in till skolan medan det för andra barn inte alls är lika stort steg¹¹.

Sven Strömqvist skriver i sin text *Barns tidiga språkutveckling* genom Liberg att med hjälp av omgivningen och sitt eget biologiska sätt att lära sig, lär sig barn språk, både tal- och skriftspråket. När barnet samspelar med omgivningen lagrar de saker i minnet och organiserar för att lära sig nya saker. Här är det då viktigt att barnet har en stimulerande social miljö för att utvecklas. Språkprocessen hos oss människor är något som pågår hela livet och redan i förskoleålder lär sig barnen grundläggande grammatik och uttal¹².

⁸ Hagtvvet 2006:18

⁹ Hagtvvet 2006:22

¹⁰ Liberg 2003:85

¹¹ Liberg 2003:86

¹² Strömqvist 2003:58

Annika Löthagen, Pernilla Lundenmark och Anna Modigh

Annika Löthagen är utvecklingspedagog och samordnare i svenska som andra språk på barn- och ungdomsförvaltningen i Botkyrka kommun. Pernilla Lundenmark och Anna Modigh arbetar sedan drygt tio år tillbaka som lärare i ämnena svenska, svenska som andra språk och engelska i Botkyrka kommun. De skriver i sin bok *Framgång genom språket*, att språkutvecklande arbetsätt inte utgår från någon metod utan är ett förhållningssätt hos pedagogen där han/hon är aktiv och reflekterar över sin egen lärarroll. Arbetar man språkmedvetet reflekterar man hela tiden över verksamheten.

Som pedagog måste man se till hur uppgiften aktiverar barnen och vad det är temat inbjuder till. Alla uppgifter måste passa för alla barn på sitt eget vis, men ska fortfarande vara kognitiva utmaningar¹³. Interaktion är en viktig del i barns språkutveckling. Barnen behöver uppmuntras till att samtala och diskutera med varandra för att lära av varandra då de får använda sina ord de redan kan och pröva på nya¹⁴. Föräldrarna måste få vara delaktiga i barnens tid i förskolan/skolan. Man måste bjuda in föräldrarna, ta del av deras kunskaper och erbjuda kunskap om hur förskolan/skolan arbetar. Ett exempel kan vara att bjuda in föräldrarna vid olika tillfällen för att låta barnen berätta om sina arbeten och liknande¹⁵

Monica Axelsson och Nihad Bunar

Monica Axelsson är universitetslektor i tvåspråkighet vid Centrum för tvåspråkighetsforskning och Nihad Bunar är docent i sociologi på Stockholms universitet. De skriver i sin bok *Skola, språk och storstad*, att när barnen börjar förskolan och skolan kommer de med olika muntliga och skriftliga praxis som blir till kunskap och erfarenheter från barnens bakgrunder och kulturer. Barnen har lärt sig saker i den sociala miljö de har växt upp igenom interaktion och därifrån lär de sig språket. Detta ser olika ut för många barn. När barn lär sig ett språk på bästa möjliga sätt bygger de på egna förkunskaper och erfarenheter. Under sitt första levnadsår lever barnet i sin hemmiljö där ett visst språk används. När barnen sen vid ettårsåldern börjar i förskolan kommer de till en miljö där kanske flera olika språk används och världsbilden för barnet blir säkert föränderlig¹⁶. En skillnad som kan finnas i olika hemmiljöer och förskolor kan vara berättande och sagoläsning. En del barn blir uppmuntrade till att vara med i berättelsen genom att kommentera och ställa frågor om det som berättas och om bilder som visas

¹³ Löthagen m.fl. 2008:28

¹⁴ Löthagen m.fl. 2008:72

¹⁵ Löthagen m.fl. 2008:166

¹⁶ Axelsson & Bunar 2006:129

medan andra har rollen att bara lyssna. På grund av detta lär sig barnen på olika sätt att ta del av det skrivna ordet. Barnen som har rollen att bara lyssna får inte lika stor möjlighet till att utveckla sina tankar genom olika samtalstyper om händelserna i berättelsen¹⁷

Lev Vygotskij

Lev. S. Vygotskij (1896-1934) var en stor teoretiker inom lärande, utveckling och pedagogik är fortfarande stor idag, cirka sjuttio år efter sin död. Han var en rysk teoretiker inom pedagogiken och psykologin som intresserade sig för utveckling och lärande. Han såg människan som en biologisk och kulturell varelse. Vygotskij menade att människor lär genom sociala och kulturella erfarenheter i ett samspel med andra¹⁸. I detta samspel ingår tänkande, kännande och kommunikation som människan utvecklar. Språk och kommunikation menar Vygotskij är en viktig utgångspunkt då språket ses som ett kollektivt redskap. Hans mest betydande verk ”Tänkande och språk” och är ett av de mest citerade och lästa verken i psykologin och pedagogiken¹⁹. Vygotskij såg ord och begreppsbildning som de centrala i barns språkutveckling²⁰.

2.2 Läroplanen

I förskolans läroplan betonas språket i flera olika sammanhang.

Bland annat säger läroplanen (Lpfö 98) att förskolan ska sträva efter att varje barn:

- Utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar²¹,
- Utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar,
- Utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner²²

¹⁷ Axelsson & Bunar 2006:131

¹⁸ Sigurd & Håkansson 2007:150

¹⁹ Forsell 2005:109

²⁰ Sigurd & Håkansson 2007:150

²¹ Läroplanen för förskolan 1998:12

²² Läroplanen för förskolan 1998:13

2.3 Veli Tuomela

Veli Tuomela är en språkforskare som har arbetat på Centrum för tvåspråkighet vid Stockholms universitet. Han har de senaste åren varit ut på olika skolor och förskolor i landet och föreläst om barns språkutveckling och detta har jag tagit del av med hjälp av artiklar på internet om hans föreläsning och även av erfarenheter och anteckningar av pedagoger som varit på hans föreläsning, ”En syl i vädret”. Jag har tagit del av några språkprinciper som Tuomela har diskuterat om på sina föreläsningar på grund av att dessa konkreta principer följer Läroplanen för förskolan.

Veli Tuomelas språkpedagogiska principer:

Språkutrymme

Språkutrymme handlar om att man ska fylla utrymmet med så mycket språk som möjligt. Rutinsituationer och aktiviteter är tillfällen med bra språkutrymme menar Tuomela. Man måste se till mängden språk, kvantiteten och intensiteten i olika språksituationer. Detta är en förutsättning för språkutveckling men leder inte nödvändigtvis till det. Har barnet hört det som sägs i situationen många gånger tidigare sker ingen språkutveckling. Lyssnandet är motorn i barnets språkutveckling och är den ena delen i språkutrymme och kan kallas input. Den andra delen är språkligt output eller utflöde, lika med att tala språket. Talutrymme är jätteviktigt för en god språkutveckling. Vi pedagoger har skyldighet att tala mycket med barnen för att följa deras språkutveckling. Vi måste vara professionella i vår intensitet av språklig användning de vill säga hur mycket eller lite vi pratar med barnen. Hur mycket pratar vi kollegor med varandra och hur mycket pratar vi med barnen är viktigt att tänka på. Barnen ska få prata med oss vuxna och ju färre barn per vuxen, desto mer får barnen prata²³

Upplevelser

Ett barn som får komma i kontakt med nya upplevelser som kläs i språk ges förutsättningar för språkutveckling. Man måste vara med barnen och klä deras tankar och handlingar i språk. Vi måste hitta en mix av gamla och nya upplevelser, nya samtalsämnen som får komma tillbaka flera gånger och våga berätta mer spontant för barnen. En lyssnande människa är också aktiv. Det är viktigt med både samtal

²³ Tuomela 2009

dialog och berättande. Vi behöver läsa mycket för barnen och fantisera och utveckla litteraturen²⁴

Rikt språkbruk

Rikt språkbruk handlar om att man ska använda ett allsidigt, mångsidigt, nyanserat språkbruk när man talar till/med barnen. Ett exempel kan vara att man säger ”lägg äppelskruten i hinken” istället för att säga ”lägg den där”. Även att man börjar tänka på att använda orden man inte säger i varenda rutinsituation och aktivitet²⁵

Språknivå

Språknivån handlar om att ligga lite över barnens språknivå för att stimulera och utmana språkutvecklingen. Språkutveckling kan bara ske när inflödet är precis över barnets nivå. Vi måste ge barnen språkliga utmaningar, annars kan förskolan förhindra barnen att utveckla språket för att vi pratar för enkelt med barnen²⁶

Begriplighet

Vi har ett situationsbundet språk, vilket betyder att det språkliga budskapet inte bara hänger på språket utan på gester, mimik, kroppsspråket, rörelser som illustrerar situationen. Det är lätt att överskatta barns språkliga nivå när man har ett situationsbundet språk. Barnen kan också stänga av och sluta lyssna för att det redan förstått vad jag vill säga och då sker ingen språkutveckling. Vi måste vara mer nyanserade när vi använder ett situationsbundet språk²⁷

²⁴ Tuomela 2009

²⁵ ibid

²⁶ ibid

²⁷ ibid

3. Material och metod

Min huvudsakliga frågeställning är hur pedagogerna arbetar med barns språkutveckling på förskolan, det vill säga vilket pedagogiskt synsätt de har? För att ta reda på detta har jag använt mig av intervjuer och observationer på en Reggio Emilia-förskola och en Montessori-förskola i Stockholms innerstad. Jag har delat upp uppsatsarbetet i följande steg:

3.1 Litteratursökning

Det första steget var att titta på andra uppsatser om barns språkutveckling²⁸. Många av uppsatserna handlade om Reggio Emilia och Montessori. Flertalet var liknande min, dock fanns ingen jämförande uppsats om språkutveckling. Efter det började jag studera litteratur inom ämnet och titta mer specifikt på litteratur om språkutveckling på förskolan.

3.2 Urval - Val av informanter

För att besvara min undersökningsfråga bestämde jag mig för att intervjua två pedagoger på respektive förskola, detta för att försäkra mig om att de svar jag får representerar förskolan och inte pedagogerna. För att få en mer helhetsbild av förskolan valde jag att intervjua en pedagog från småbarnsavdelningen och en pedagog från storbarnsavdelningen. Syftet med intervjuerna är att få en bild av hur förskolan arbetar med barns språkutveckling. Jag har använt mig av en öppen kvalitativ intervjuform.

Efter intervjuerna valde jag att observera pedagogerna på varje avdelning för att få en helhetssyn på hur varje inriktning arbetar med barns språkutveckling. Under observationer kunde jag även ta del av den pedagogiska miljön. Jag har valt både observationer och intervjuer för att få tillräcklig information då dessa två har komplettera varandra. Mina intervjuer har gjort att jag har fått en bättre förståelse till observationerna.

²⁸ uppsatser.se (2009)

3.3 Uppläggning och genomförande

3.3.1 Intervju – genomförande av intervju

Jag har använt mig av forskningsintervjuer i en interpersonell situation, där det pågår ett samtal mellan två deltagare som är intresserade av samma sak²⁹. Jag kommer att använda mig av intervjuformen ”öppen kvalitativ” med inledande frågor för att få ut så mycket som möjligt. Under intervjuerna förde jag anteckningar som jag sen kunde analysera. Intervjuerna pågick i ungefär trettio minuter vardera och jag hade fyra öppna frågor och lät pedagogen leda intervjun. ”I en kvalitativ forskningsintervju produceras kunskap socialt i ett samspel mellan intervjuare och intervjuperson”³⁰.

3.3.2 Observation – genomförande av observation

Efter intervjuerna med pedagogerna valde jag att observera verksamheten. Detta för att få en verklig bild som är relevant för studien. Jag har använt mig av kvalitativa fältundersökningar där jag har gjort icke-deltagande observationer mestadels³¹. Men jag har även under mina observationer varit närvarande observatör då jag vid enstaka tillfällen deltagit i några samtal med barn i³². Observationerna har varit öppna för de andra deltagarna i verksamheten. Jag har varit noga med att berätta att det jag observerat är hur pedagogerna arbetar språkutvecklande med barnen. Detta kan säkert ha påverkat pedagogernas arbetssätt under observationerna. Jag har under mina observationer haft med mig ett block som jag gjort mina anteckningar i.

3.3.3 Materialbearbetning

Min undersökning går ut på att jag tittar efter hur pedagogerna på förskolan arbetar med barns språkutveckling. För att ta reda på detta har jag intervjuat och observerat fyra olika pedagoger, två stycken på en Reggio Emilia förskola och två stycken på en Montessori förskola. Jag har kunnat jämföra

²⁹ Kvale & Brinkmann 2009:139

³⁰ Kvale & Brinkmann 2009:98

³¹ Larsen 2009:90

³² Larsen 2009:92

och analysera vad som kommit fram i intervjuerna med vad som setts i observationerna. Jag har valt att titta efter olika teman under mina observationer och intervjuer och dessa är Veli Tuomelas principer, språkutrymme, upplevelser, rikt språkbruk, språknivå och begriplighet. Det jag har kommit fram till har jag därefter kunnat jämföra med olika teorier.

3.3.4 Forskningsetiska principer

Jag har under min arbetstid med mitt examensarbete tagit del av de fyra huvudreglerna om forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Den första regeln är **informationskravet** vilket betyder att *”forskaren skall informera de av berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte”*³³. Denna regel har jag följt genom att jag innan intervju och observation noga talat om vad det är jag ska titta efter och att materialet endast ska användas till min uppsats. Den andra regeln är **samtyckeskravet** vilket betyder att *”deltagare i en forskning har rätt att själva bestämma över sin medverkan”*³⁴. På grund av denna regel var jag noga med att poängtera detta i mitt brev till berörda, att undersökningen är frivillig och även att jag talade om det muntligt innan intervjuer och observationer. Den tredje regeln är **konfidentialitetskravet** vilket betyder att *”uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifter skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem”*³⁵. Denna regel följer jag genom att behandla allt material konfidentiellt och även att materialet förstörs efter uppsatsens slut. Den fjärde och sista regeln är **nyttjandekravet**, vilket betyder att *”uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas i forskningsändamål”*³⁶. I min uppsats kommer jag skydda informanternas integritet genom att inte nämna några namn på personer och inga namn på förskolorna.

³³ Vetenskapsrådet 2002:7

³⁴ Ibid 2009:9

³⁵ Ibid 2009:12

³⁶ Vetenskapsrådet 2002:14

4. Resultat och Analys

4.1 Inledning

Nedan beskriver jag resultatet jag fått av intervjuerna och observationerna. För att underlätta presenterar jag först resultatet av intervjuerna och sedan av observationerna, följt av analysen. Observationernas och intervjuernas analys är utifrån Veli Tuomelas olika språkprinciper som är, språkutrymme, upplevelser, rikt språkbruk, språknivå och begriplighet.

4.2 Resultat av intervjuer inom Reggio Emilia

Intervju 1

Pedagogen som jag har intervjuat på en småbarnsavdelning är en förskollärare som har arbetat i yrket i ungefär tjugo år.

Pedagogen anser att barn föds in i ett kommunicerande samhälle och att vi vuxna måste vara medforskande med barnen. Vidare menar pedagogen att vi måste vara intresserade, lyhörda och närvarande. När barnen tilltalas användes ett rikt språk genom att använda ett stort ordförråd. Pedagogen säger att de är noggranna med att ge tydliga förklaringar. På avdelningen är det samtal mellan barn och barn och barn och pedagog, både enskilt och i grupp. Pedagogen anser att upprepningar är viktigt i små barns språkutveckling. Man sätter benämningar på allt man gör och på material man använder som till exempel klädesplagg, kroppsdelar med mera. Pedagogen menar att de samtalar med barnen i vardagliga situationer. Avdelningen har rutiner som de vuxna går efter för att skapa trygget hos barnen och här passar man på att träna barnens språkutveckling. Dessa händelser är till exempel av- och påklädnad, utelek, tvätta händer, blöjbyte, mat, vila och städning. Pedagogen berättar att de använder sig av sagolådor då vuxna och barn berättar sagor tillsammans. Lera används för att ha ett material till hands för barnen när de ska berätta något. Det blir lättare för barnen att berätta händelser med hjälp av figurer som de kan göra av leran.

Pedagogen berättar att vid samlingen sjunger de sånger tillsammans och startar alltid en sång med att räkna, ett, två, tre. Hon menar att man tränar barnens språkstimulans genom sånger, rim och ramsor och lekar. Just nu pågår ett ljudprojekt på avdelningen där barnen får lyssna på ett ljud och gissar vad eller vem det kan vara. Dessa saker kan till exempel vara djur, flaska, sax. Barnen och pedagogerna läser även mycket böcker tillsammans. Det finns en stor låda med böcker som barnen kan välja ifrån. Efter vilan är ett bra tillfälle att läsa böcker tillsammans. Pedagogen berättar att det har pågått ett bokprojekt på förskolan då barnen har tagit med sig böcker hemifrån som de kan berätta om.

Intervju 2

Pedagogen som jag har intervjuat på storbarnsavdelningen är en förskollärare som har arbetat i ungefär fem år inom yrket.

Pedagogen menar att vuxna måste erbjuda olika uttrycksätt för att ge barnen möjlighet att hitta sina egna meningsfulla sammanhang och intressen att arbeta med språk. Hon menar att barn hela tiden använder tecken och att ett och samma tecken kan ha många betydelser beroende av sammanhanget. Dessa tecken är hela tiden i förändring och barn skapar tecken av vad som finns till hands.

Pedagogen berättar att det är viktigt att använda sig av pedagogisk dokumentation där både pedagogerna och barnen reflekterar tillsammans. Bildens relation utforskas till det talande och skrivna språket. Just nu arbetar avdelningen med ett projekt som heter ”Det magiska språket (skriften)” som handlar om barns rätt till att äga ett rikt språk. Avdelningen har skrivhörnor där det finns papper, pennor, bilder, bokstäver med mera. Skrivhörnan utvecklas efter barngruppen och efter dess intresse. Det handlar om att nå alla barn för att de ska ha ett intresse av att vara i skrivhörnan. Pedagogen berättar att de arbetar mycket med barnens namn. Ett exempel är klätterväggen där barnen kan klättra sitt eget namn eller andra ord. Ett annat språkprojekt som använts är ”Det var en gång”... Då en flänotavla med tillhörande bilder, som blir ett berättande där barnen kan hitta på egna sagor. Barnen experimenterar med språket. De hittar på olika ramsor och böcker tillsammans.

Pedagogen berättar också om olika aspekter de tar hänsyn till när de arbetar med språk på förskolan. Det är ödmjukhet och lyhördhet till hur barn lär sig språket, att det finns nya utmaningar i miljön, att vuxna sätter sig djupare in i litteraturen om olika teorier till barns språkutveckling för att få en starkare förståelse. De handlar även om att ha fler pedagogiska diskussioner i arbetslaget, att vi tränar sitt lyssnande kring barns teckenskapande, att skapa förutsättningar till ett bra samarbete med skolorna för

att barnen på bästa sätt ska kunna använda sig av sin språkliga historia när de börjar skolan.

4.3 Resultat av intervjuer inom Montessori

Intervju 1

Pedagogen jag har intervjuat på småbarnsavdelningen är en förskollärare som arbetat i ungefär två år inom yrket.

Pedagogen menar på att det är noga med att sätta ord på alla saker och vad de gör. Det finns en språkhörna på avdelning där barnen uppmuntras till att arbeta själva under Montessoripasset på förmiddagen. Pedagogerna arbetar tillsammans med barnen en och en. Det första materialet i språkhörnan är tre frukter i en korg. Barnet tar upp en frukt som det visar den vuxne, som i sin tur berättar vad frukten heter. Barnet uppmuntras till att använda alla sina sinnen för att utforska frukten. Det kan till exempel vara känna, lukta och smaka. I andra korgar finns det kläder och bilder på kläder. Här ska barnet para ihop bilden och det rätta klädesplagget. I en annan korg ligger det bara bilder och den vuxne berättar vad som finns på bilden. Hon berättar att det också finns korgar innehållande bilder på olika fordon och material som barnen känner igen. Allt material byts ut varje vecka. På avdelningen finns det en pedagog som har engelska som modersmål och detta utnyttjas genom att hon presenterar materialet på just engelska. Pedagogen menar att de arbetar språkmedvetet hela dagen då de samtalar med barnen i olika situationer som till exempel vid maten, av- och påklädnaden och under Montessoripassen på förmiddagarna. Enligt pedagogen arbetar man mer med barnens språkutveckling på storbarnsavdelningen. Av- och påklädnaden är en viktig del i Montessori pedagogiken och de vuxna uppmuntrar barnen till att klara sig själva. Det är viktigt att barnen lär sig att be om hjälp. Det finns några böcker på avdelningen som ibland läses tillsammans på Montessoripasset när barnet känner för det. Ibland läser man när barnet har vaknat efter vilan.

Intervju 2

Pedagogen jag har intervjuat på storbarnsavdelningen är en förskollärare som arbetat ungefär femton år inom yrket.

På förmiddagarna är det ett Montessoripass. Då arbetar barnen med Montessorimaterialet som finns i klassrummet och de vuxna finns där som ett stöd och observerar barnen. Man är noga med att använda ett rikt språk i dialogerna med barnen hela dagen. Det finns en språkhörna på avdelningen där barnen kan sitta och arbeta ensamma eller tillsammans med en kompis. De vuxna uppmuntrar barnen till att man inte behöver sitta vid just den stationen dit materialet tillhör, utan man kan sprida ut sig i klassrummet genom att man tar med sig sitt material som man tänkt arbeta med. Exempel på material kan vara där barnen tränar minnet, att man lämnar ett gult Montessori material på ett ställe för att sen gå vidare runt i klassrummet för att hitta en annan gul sak som är lik den man först hade. Pedagogerna menar att de uppmuntrar barnen till att arbeta själva för att få arbeta ostört. I språkhörnan finns det material som till exempel bokstäver, böcker, utklippta ord och bilder. Detta är Montessorimaterial som barnen arbetar med, med hjälp av sina sinnen. Det finns bokstäver av sandpapper och en låda med sand i som barnen kan forma sina egna bokstäver i. Pedagogerna är noga med att lära barnen att de ska säga till om de behöver hjälp och att det är viktigt att de säger vad de behöver hjälp med. Pedagogerna berättar att ett exempel kan vara, kan du hjälpa mig att knyta en knut på mitt förkläde istället för att bara säga, kan du hjälpa mig.

På avdelningen känner man att det är viktigt att man håller en lugn arbetsmiljö och att barnen får arbeta ostört. Det är samling varje dag innan lunch och de kan handla om vad som helst. Pedagogerna berättar att de uppmärksammar vad det är barnen vill ta upp till diskussion och att de vuxna har under observationerna av barnen kommit på saker de behöver säga. Det kan handla om ordning och regler eller vad som ska hända under dagen och veckan.

4.4 Resultat av observationer inom Reggio Emilia

Observation 1

Barnen på småbarnsavdelningen startar sin dag ute på gården. Här finns det olika leksaker, en sandlåda och ett hus som barnen kan klättra upp i och åka rutschkana ner för. Några barn leker tillsammans och

andra leker själva. Avdelningen har fjorton barn och tre vuxna. Dialogerna som finns ute på gården är oftast mellan pedagogerna. Ibland sker det samtal mellan barn och vuxen också för att barnet har något att berätta eller behöver hjälp. Vid avklädningen efter utomhusvistelsen får barnen träna på att klä av sig själva och hänga upp sina kläder på rätt plats. Några har tålamod och andra inte och då hör man ett skrik, kan inte! Pedagogerna uppmuntrar barnen till att klara sig själva. På småbarnsavdelningen kan man se många olika leksaker. Bilar, klossar, dockor och djur med mera. Barnen leker mycket tillsammans och har många dialoger med varandra. På väggen hänger det böcker och nedanför finns det en korg där det ligger fler böcker. Man kan se bilder på barnen där de håller på med olika aktiviteter. Barnen är framme vid bilderna och berättar vilka de är och vad de gör.

De vuxna är med barnen och leker och kommenterar ofta vad det är barnet gör och använder för saker. Pedagogerna uppmuntrar till dialoger med barnen, tillsammans med de andra barnen. Ett exempel kan vara att man säger till barnet att fråga om kompisen vill vara med och leka. Vid ett tillfälle sätter sig en pedagog ner och börjar läsa ur en bok med tre stycken barn. Det är ett av barnen som har valt boken. När pedagogen börjar läsa kommer de fler barn och sätter sig som vill vara med och lyssna. Barnen och pedagogerna samtalar tillsammans om boken medan de läser den.

Barnen på förskolan har samling tillsammans innan lunch. De sjunger sånger tillsammans och några av sångerna har rörelser till. Barnen och pedagogerna sitter även och samtalar tillsammans på samlingen. Några av barnen vill berätta saker som de har varit med om och någon annan vill berätta vad de har för färg på strumporna. På väggen kan jag läsa en text där det står ”sångerna som barnen sjunger ger dem en kroppslig förnimmelse av språket genom rytm och rörelse”. Där sitter även många av sångerna också, med både text och bild. Ibland går barnen fram dit och talar om vilken sång det är. De sjunger fem stycken sånger innan det är dags för mat. Under maten sitter barnen vid tre olika bord och en pedagog vid varje bord. Här kan man höra olika samtal mellan barnen och pedagogerna och de pratar om många olika saker. Under dessa samtal kan man höra att de vuxna använder lite mer komplicerade ord än vad barnen är vana vid och då måste man förklara vad det betyder.

Efter maten är det dags att tvätta sig och gå till sovvilan. De sover i ungefär en timme och när de börjar vakna läser pedagogerna böcker tillsammans med barnen. Även här samtalas det om boken.

Observation 2

På storbarnsavdelningen börjar barnen dagen inomhus. De är tjugotvå barn och fem vuxna. När de kommer på morgonen gör barnen lite olika saker. Några läser böcker, ritar, leker med tåg eller lego. Vid niotiden har de flesta barnen kommit till förskolan. I en liten del av avdelningen finns det en mysig hörna med en flanovägg. På väggen sitter det olika bilder och som rubrik står det "Det var en gång". Här sitter barn och berättar egna påhittade sagor för varandra eller kommer på sagor tillsammans. I skrivhörnan som heter "Vägar till språket" finns det mycket material att välja mellan. Exempel är, bokstäver i olika storlekar och former, bilder på olika föremål, olika förslag på ord som finns i barnens närhet (mamma, pappa), barnens namn, bokstäver som ligger i sina respektive fack och även olika bokstavsspel. Det sitter två pojkar här tillsammans och tränar på bokstävernas former och skriver olika texter de kommer på. De kan även med hjälp av orden bilda egna meningar. Avdelningen går även igenom bokstaven O denna vecka och då får barnen berätta vad de tycker att bokstaven O liknar för något. I skrivarhörnan står även barnens portfolio som de tittar i ibland.

Förskolan har även en egen berättarhörna som är lik den andra sagohörnan. Här finns det bilder och material som hjälp så barnen kan komma på egna berättelser. En text på väggen säger att, utifrån olika material är det lättare för oss att kommunicera med varandra. På denna avdelning finns det även en affisch som visar teckenspråk, "tecken som stöd". Bilderna visar en kvinna som gör ett tecken och bredvid finns en bild på ett barn som gör det tecknet visar. De kan till exempel vara sjunger, dansar eller så visar tecknet en känsla som till exempel ledsen eller glad. Det finns även en klättermatt och vid varje klättermatt är en bokstav. Vid sidan om finns det instruktioner där det står klättra ditt namn. Två flickor och en pojke är vid klättermatten och tränar. Pojken är uppe på väggen och flickorna berättar för honom till vilken bokstav han ska klättra. På avdelningen är det olika samtal hela tiden. En dialog som man kan höra är när ett barn kommer fram till en vuxen och frågar om en sak. Pedagogerna förklarar glatt och barnet ser förvirrad ut. Den vuxne ser då att barnet inte förstår och förklarar sina komplicerade ord så att barnet förstår.

Avdelningen har även ett sagorum. Där inne finns en liten hörna där barnen hittar på och skriver egna sagor. Till deras hjälp har de lösa bokstäver och olika ord som ligger i en skål. Man kan se bilder på väggen där barnen har tagit kort på sig själva när de har lagt sig på golvet för att forma olika bokstäver. Inne i sagohörnan finns det även en soffa och bredvid soffan en hylla med böcker som några barn sitter och läser. Barnens berättelser sitter på väggen.

Klockan tolv är det dags för lunch men innan lunch är det samling. Under samlingen sjunger de sånger

tillsammans med och utan rörelser. Det sker också olika samtal i samlingen. Pedagogerna ställer frågor om olika saker och barnen svarar. Ibland kommer de fram ord som kan vara lite komplicerade och då diskuterar man ordets innebörd. Vid lunchen sitter barnen vid fem olika bord och en pedagog vid varje bord. Vid ett av borden kan man höra att pedagogerna sitter och berättar historier för barnen. De sitter tyst och lyssnar medan de äter sin mat.

4.5 Resultat av observationer inom Montessori

Observation 1

På denna Montessoriförskola är det alltid ett barn på varje avdelningen som bakar bröd på förmiddagen som de sen äter tillsammans vid mellanmålet på eftermiddagen. På storbarnsavdelningen är det två barn som bakar tillsammans. På småbarnsavdelningen i just detta klassrum är det tio barn och två vuxna. Barnen startar sin dag utomhus. Där leker de med några spadar och hinkar. Klockan nio är det dags att börja gå in. I hallen tränar barnen på att klä av sig själva. Pedagogerna finns där som ett stöd och barnen säger till om de behöver hjälp.

När barnen kommer in i klassrummet går de och tvättar sina händer och därefter sätter de sig vid frukt- och smörgåsbordet för att äta. Under denna lilla stund pågår det samtal mellan barnen. Pedagogerna på avdelning ropar aldrig till barnen utan man är väldigt noga med att hålla en lugn nivå. Barnen arbetar oftast själva med Montessorimaterialet under förmiddagens Montessoripass. På småbarnsavdelningen finns det en liten hörna med några få böcker. Barnen sätter sig där då och då och bläddrar i en bok och ibland är pedagogerna med och läser boken men oftast ligger böckerna orörda.

Barnen går runt och prövar sig fram med allt Montessorimaterial som finns i hela klassrummet och pedagogerna finns där som ett stöd. Exempel på material är pussel, skära grönsaker, plantera blommor, måla, lera, putsa spegel och diska. Det finns även en hörna med material där barnen kan träna sin finmotorik. Barnen lär sig att snyta sig själva och pedagogerna visar framme vid spegeln hur det ser ut när snoret rinner ner och hur man torkar bort det. De flesta samtalen som sker är mellan pedagogerna och barnet. Ibland pratar barnen med varandra men uppmuntras ganska fort att arbeta med eget material. Innan lunch är det dags för samling, där man sjunger sånger tillsammans. Det är sånger både med och utan rörelser. Inga direkta samtal sker. Under lunchen sitter barnen vid två bord och det är en pedagog vid varje bord. Barnen och pedagogerna sitter och samtalar med varandra. Efter lunchen är det dags att

tvätta händer och lägga sig och sova. När barnen sen vaknar läser de böcker tillsammans och de ”vanliga” leksakerna tas fram som till exempel duplo, dockor och tågbanan.

Observation 2

På storbarnsavdelningen är det tjugotre barn och tre vuxna. Barnen startar sin dag inomhus. Uppgifterna som barnen gör kallas för arbeten. Barnen sitter ofta två och två vid borden och samtalar om vad de gör eller annat. Kompisen som satt där först bestämmer om den andra kompisen kan sitta med eller inte. Barnen pratar med vanlig samtalston och lika så gör pedagogerna. Avdelningen har en ganska stor hörna där barnen sitter och myser genom att läsa olika böcker. Det finns även ett draperi som de kan dra för, för att få lugn och ro och inte bli störda. I denna hörna finns det även en spikmatta som kan användas.

Här på storbarnsavdelningen är det också stationer som exempelvis språkhörnan, matematikhörnen med flera. Några av barnen sitter länge, nästan hela Montessori passet och arbetar vid en och samma station. De arbetar med djur som de klipper ut, färglägger och skriver om. Ett barn som håller på att skriva om noshörningen frågar pedagogen vad han ska skriva. Den vuxne ger förslag på olika meningar och ord, både nytt och gammalt för barnet. Barnet tar även hjälp av olika fakta böcker och ordlista för att få mer fakta till sin text och se hur orden stavas.

I klassrummet finns det mattor som barnen använder sig av för att lägga materialet på när de hittat sin egen ostörda plats att arbeta vid. Det finns mycket språkmaterial. Några exempel är två stycken lådor med de små bokstäverna som barnen kan arbeta och bilda olika ord med. Barnen kan känna sig fram hur bokstaven har för form genom att känna på ett sandpapper som är format som bokstaven. Det finns även olika kort med bilder på saker och ordet. Även olika material där barnen får träna sin finmotorik genom att göra olika rörelser med pennorna. Ett sant eller falskt spel där barnen tittar på en bild och sen läser ett påstående för att se om påståendet stämmer överens med bilden. Det finns även kort med ord på. Språkhörnan har olika läsböcker som barnen kan välja ifrån. Det finns en speciell hylla med olika fack där det står saker. Vid den hyllan tränar pedagogen och barnet tillsammans med genom att pedagogen exempelvis säger, kan du ge mig en melon, eller kan du ge mig en sak som börjar på mmm? (ljudas fram).

På samlingen innan lunch sjunger man sånger med olika rörelser. Denna dag har man åldersindelad samling då femåringarna har en samling och de yngre har en. Man har ”barnens boktips” då ett barn har tagit med sig en bok hemifrån som man tycker om. Barnet får presentera sin bok i samlingen genom att

en pedagog intervjuar barnet om boken och sen läser man boken tillsammans. Intervju frågorna är, vad handlar boken om? Vem har du fått boken av? Varför tog du med just den boken? Vart har du boken hemma någonstans?

Under lunchen sitter barnen och pedagogerna och samtalar med varandra och när de är klara så går man ut på stora gården. Där finns en mycket stor klätterställning som man kan göra allt möjligt i. Inomhus tas även de ”vanliga leksakerna” fram, som t.ex. dockvagn och lego med mera.

4.6 Analys av intervjuer och observationer

4.6.1 Språkutrymme

Språkutrymme handlar om att fylla utrymmet med så mycket språk som möjligt.

Reggio Emilia

Pedagogen berättar att på avdelningen så sker det samtal mellan barn och barn och barn och vuxna. Det är viktigt att pedagogerna är intresserade, lyhörda och närvarande med barnen. Detta håller jag med Bente Eriksen Hagtvet om, då hon skriver i sin bok *Språkstimulering* att de vuxna måste vara med i dialoger med barnen, vara uppmärksamma och aktiva lyssnare³⁷. Även Sven Strömquist skriver i sin text, *Barns tidiga språkutveckling*, att barn lär sig språket med hjälp av sin biologi och omgivning³⁸. Genom den pedagogiska dokumentationen som Reggio Emilia använder sig av, då både barn och vuxna reflekterar över vad de har gjort följer man ett mål i Läroplanen för förskolan. Detta mål säger att barnet ska utveckla sin förmåga att lyssna, berätta och reflektera och ge uttryck för sina uppgifter³⁹.

Förskolans småbarnsavdelning har rutiner för att skapa trygghet hos barnen. Några exempel är av- och på klädnad, tvättning, blöjbyten, mat, vila och samling. Detta är olika omvårdnadssituationer som pedagogerna fyller med språk genom att hela tiden berätta för barnen vad de gör och vad som kommer att hända. På detta sätt arbetar förskolan efter Veli Tuomelas princip *språkutrymme* då de fyller utrymmet med så mycket språk som möjligt i rutiner och aktiviteter⁴⁰. Detta är även något som Caroline

³⁷ Hagtvet 2006:13

³⁸ Strömquist 2003:58

³⁹ Läroplanen för förskolan 1998:12

⁴⁰ Tuomela 2009

Liberg tar upp i sin bok *Barn utvecklar sitt språk*, att de vanligaste samtalen med små barn är under omvårdnadssituationer som är språkutvecklande⁴¹. Samlingarna på förskolan är ett tydligt exempel där barnen får träna på både sitt tal och lyssnande. Barnen berättar olika händelser som de varit med om och kompisarna får träna på att lyssna. Här tas två viktiga begrepp upp som Veli Tuomela nämner om *språkutrymme*, lyssnandet och talutrymme⁴². På storbarn finns även en berättarhörna där barnen kan med hjälp av bilder komma på egna berättelser vilket jag anser är en bra aktivitet då barnen kan träna sitt språk med hjälp av sina egna intressen. Barnen berättar sagor för varandra och även här tränas då talet och lyssnandet.

Montessori

Pedagogen berättar att de arbetar språkmedvetet under hela dagen och ger exempel som maten, av- och påklädnad och under olika arbeten under Montessoripassen. På detta sätt följer de Libergs teori som skriver att vanliga samtal med barn är vid omvårdnadssituationer och att man samtalar om saker som ligger nära barnet vid rätt sammanhang⁴³.

Det är inte så många samtal som sker mellan barnen på småbarnsavdelningen. Pedagogerna går runt och samtalar med barnen en och en för att vara ett stöd i deras arbeten och är det några barn som börjar samtala med varandra och arbeta med samma sak är pedagogerna där för att se till att barnen arbetar med varsitt material. På detta sätt blir det inte många samtal på avdelningen vilket jag gärna hade sett fler av och det följer inte Veli Tuomelas princip om *språkutrymme* eftersom barnen oftast arbetar ostört⁴⁴. På storbarnsavdelningen är det mer språkutrymme för barnen. Här sitter de och samtalar med varandra och arbetar ibland tillsammans. Pedagogerna går runt i klassrummet och finns där som ett stöd. Det sker sällan samtal mellan pedagogerna utan pedagogerna pratar mest bara med barnen och på detta sätt följer de Veli Tuomela när han menar att det är viktigt att barnen ska få prata mer med vuxna än vad vuxna gör med varandra⁴⁵. Detta anser jag är viktigt och är något som varje förskola verkligen bör tänka på. Bente Eriksen Hagtvet skriver i sin bok om den traditionella samlingen. Hon menar att samling har man för att ge gemensamma upplevelser, igenkänning av gruppen, och för planering och information⁴⁶. Detta görs på Montessori-förskolans storbarnsavdelning då man samtalar och diskuterar om olika saker och barnen kan ställa frågor och komma med förslag om verksamheten vilket jag menar är viktigt för barnens delaktighet till förskolans aktiviteter och får en stor möjlighet till att uttrycka sig verbalt. Här

⁴¹ Liberg 2003:85

⁴² Tuomela 2009

⁴³ Liberg 2003:85

⁴⁴ Tuomela 2009

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ Hagtvet 2006:18

har barnen tillfälle till att träna sitt tal och lyssnande då de diskuterar verksamheten och berättar dagens boktips för varandra.

4.6.2 Upplevelser

Upplevelser handlar om att barns språk utvecklas om de får klä sina upplevelser i språk.

Reggio Emilia

Det jag tar fasta på är det som pedagogen säger om att barn föds in i ett kommunicerande samhälle och att vi vuxna måste vara medforskande med barnen. Detta är även något Vygotskij menade, att barn lär genom sociala och kulturella erfarenheter i samspel med andra och att språket är ett kollektivt redskap⁴⁷. Bente Eriksen Hagtvvet skriver i sin bok att det är viktigt att barn får välja aktivitet genom sina intressen vilket även jag menar då det är en större chans till att barnen lär sig något och inte blir uttråkade. De vuxna i förskolan får inte ha för höga krav och förväntningar på barnen och man ska vara noga med hur man genomför aktiviteten⁴⁸. Detta nämner pedagogen i intervjun då hon menar på att de vuxna måste erbjuda olika uttrycksätt för att ge barnen möjlighet att hitta sina egna meningsfulla sammanhang och intressen att arbeta med språk.

Pedagogen berättar om ett språkprojekt som heter ”Det var en gång” då de använder en flänotavla med olika bilder och med hjälp av bilderna får barnen komma på egna berättelser. Axelsson och Bunar tar upp i sin bok *Skola, språk och storstad* om att erfarenheterna av ett berättande kan se olika ut för barn som börjar förskolan. De menar att barn som inte får berätta utan bara lyssna utvecklar inte sina tankar och språk lika mycket som barn som får berätta⁴⁹. Då förskolan använder sig av projektet ”Det var en gång” då barnen får berätta egna sagor med hjälp av bilderna blir det samma förutsättningar för alla barn och man kan även inspirera barnen till samtal och diskussioner om berättelserna, vilket Annika Löthagen, Pernilla Lundenmark och Anna Modigh menar i sin bok *Framgång genom språket*. Där skriver de att pedagogerna måste uppmuntra barnen till samtal och diskussioner⁵⁰. I dessa samtal menar jag att barnen kan få prata om sina egna erfarenheter och man kan ställa frågor för att lära sig av varandra och får då chansen till att uttrycka sig. Även ett av Läroplanens mål för förskolan då barnen ska utveckla sitt berättande och ett rikt och nyanserat talspråk används här⁵¹. Under dagen på avdelningen så sker det spontan läsning ur böckerna. Det är oftast barnen som kommer fram till

⁴⁷ Sigurd & Håkansson 2007:150

⁴⁸ Hagtvvet 2006:13

⁴⁹ Axelsson & Bunar 2006:131

⁵⁰ Löthagen m.fl. 2008:72

⁵¹ Läroplanen för förskolan 1998: 12-13

pedagogen och vill läsa en bok men ibland ger den vuxne förslaget att de ska läsa tillsammans. Under läsningen av boken samtalar de samtidigt om sagan och barnen berättar om olika upplevelser de har varit med om som kan förknippas med berättelsen. På storbarnsavdelningen är det en pedagog som vid lunchbordet sitter och berättar en egen påhittad berättelse för barnen medan de äter. Detta är precis vad Veli Tuomela menar med *upplevelser* till spontana berättelser⁵².

Montessori

Pedagogerna uppmuntrar barnen att arbeta själva och detta är något som inte stämmer överens med några teorier om barns språkutveckling. Vygotskij menade att barn lär genom sociala erfarenheter i samspel med andra⁵³. Även Strömqvist skriver att barn lär sig språket med hjälp av omgivningen och att det är viktigt med en stimulerad social miljö⁵⁴. Löthagen, Lundenmark och Modigh menar att det ska finnas en interaktion i klassrummet och att pedagogerna ska uppmuntra barnen till att samtala och diskutera med varandra vilket inte sker så ofta under förskolans Montessoripass⁵⁵. Detta är något jag saknar på förskolan.

På Montessori-förskolan kan man inte se så mycket av att de vuxna läser böcker tillsammans med barnen. På småbarnsavdelningen läser man ibland under förmiddagen och ibland efter vilan. De samtalar inte direkt om boken utan den läses mest rak upp och ner. Här anser jag att man missar mycket av barnens språkutveckling då man inte låter barnen uttrycka sina tankar om boken. Böcker som man kan se att vuxna och barn läser tillsammans är dagens boktips. Då samtalar de om bokens innehåll som barnen relaterar till egna erfarenheter. På detta sätt följer avdelningen Läroplanen då ett av målen är att barnen ska utveckla sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar⁵⁶.

4.6.3 Rikt språkbruk

Rikt språkbruk handlar om att använda ett mångsidigt och nyanserat språkbruk med barnen.

Som nämnts tidigare så är pedagogerna på Reggio Emilia- och Montessori-förskolan noga med att använda ett stort ordförråd när de pratar med barnen. Man sätter namn på saker som de gör och även på kroppsdelar och material de använder vilket jag anser är mycket viktigt för barns språkutveckling för att stärka deras ordförråd. De är tydliga med sina beskrivningar till barnen och på detta sätt använder de sig

⁵² Tuomela 2009

⁵³ Sigurd & Håkansson 2007:150

⁵⁴ Liberg 2003:58

⁵⁵ Löthagen m.fl. 2008:72

⁵⁶ Läroplanen för förskolan 1998:12

av Tuomelas princip ett *rikt språkbruk*⁵⁷. Detta är något som Bente Eriksen Hagvet även tar fasta på i sin bok där hon skriver att det är viktigt att namnge saker och förklara det som händer i en konkret situation⁵⁸.

4.6.4 Språknivå

Språknivå handlar om att ligga lite över barnens språknivå för att stimulera och utmana deras språkutveckling.

Reggio Emilia

Under samlingarna kan de komma upp ord som är nya för barnen, både på stor- och småbarns avdelning. Här är man då noga med att stanna upp och se så att alla förstår vad ordet betyder. Det kan vara ett barn eller en pedagog som har delat med sig av ett nytt ord och antingen så förklarar barnet eller den vuxne vad ordet betyder. På detta sätt så höjs barnens språknivå. Ibland kan man även höra i olika dialoger mellan barn och vuxna, då vuxna använder ord som barnen inte har hört förut som måste förklaras. På detta sätt menar Veli Tuomela att höjer barnens *språknivå* genom att vi inte pratar för enkelt med barnen utan ger de en utmaning till att lära sig nya ord för att inte hindra deras språkutveckling⁵⁹. Jag tänker att detta är något som man inte reflekterar så mycket över på förskolan utan man menar nog mer att man ska prata enkelt med barnen för att de ska förstå.

Montessori

På Montessoris storbarnsavdelning får barnen utmaningar inom språket när det aktiverar sig med sina arbeten i språkhörnan. Vid just denna observation sitter barnen och ritar och skriver om olika djur och ett barn vill skriva ner en faktaberättelse. Pedagogen ger ordförslag till barnet som han kan använda i texten. De är nya ord som barnet inte hört förut och gamla ord som barnet känner igen vilket jag menar är en mycket bra idé. På detta sätt höjer pedagogerna barnens *språknivå* och ordförråd⁶⁰.

⁵⁷ Tuomela 2009

⁵⁸ Hagtvet 2006:22

⁵⁹ Tuomela 2009

⁶⁰ Tuomela 2009

4.6.4 Begriplighet

Begripligheten handlar om att vi måste vara mer nyanserade när vi använder ett situationsbundet språk med barnen.

Reggio Emilia

Under observationerna har man kunnat se att kroppsspråket gärna används när man pratar med barnen. Det kan handla om att man pekar vart saken ligger eller visar med händerna hur något ser. Detta är något som Tuomela menar med *begriplighet*, att när vi pratar med barnen använder vi också kroppsspråket, mimiken och rörelser för att förtydliga för barnen och då kan de lätt bli så att vi överskattar barnens språkliga nivå⁶¹. Pedagogerna ger tydliga och begripliga förklaringar till barnen om hur de kan göra i vissa situationer i verksamheten men tyvärr ger de inte chansen till barnen att klara de själva, utan är fort där för att visa hur man gör. Här anser jag att man missar hela tanken med att vara tydlig till barnen då de inte får tänka själva. På grund av detta används inte Tuomelas princip *begriplighet* fullt ut, då barnen inte får utmaningen till att försöka själva⁶². När förskolan har samlingar tillsammans så använder de sånger både med och utan kroppsrörelser. Med dessa kroppsrörelser så blir sångernas texter mer begripliga.

Montessori

Även Montessori-förskolan har sångtexter med kroppsrörelser i som gör att texterna blir mer begripliga. Ett exempel när språkprincipen *begriplighet* används är när barnen kommer in från sin utevistelse och det är dags att klä av sig ytterkläderna. Pedagogerna är väldigt noga med att beskriva vad barnet behöver göra för att kunna få av sig kläderna utan att de vuxna måste hjälpa till vilket jag antar att fler förskolor behöver tänka på. På detta sätt arbetar pedagogerna efter Tuomelas princip, då de är noga med att berätta för barnen hur de kan göra utan att använda kroppsspråket⁶³.

⁶¹ Tuomela 2009

⁶² Ibid

⁶³ Ibid

5. Sammanfattning

Syftet med mitt examensarbete är att undersöka hur pedagoger arbetar med barns språkutveckling inom en Reggio Emilia- och Montessori förskola. För att ta reda på detta har jag använt mig av intervjuer och observationer på förskolorna. Med hjälp av mitt resultat har jag kunnat analysera fram likheter och skillnader som jag kommer att redogöra för i denna sammanfattning. Mina frågeställningar till undersökningen är, hur arbetar pedagogerna med barns språkutveckling på Reggio Emilia-förskolan? Hur arbetar pedagogerna med barns språkutveckling på Montessori-förskolan? Hur skiljer sig arbetssätten åt? Dessa frågor har jag kunnat besvara med hjälp av Veli Tuomelas olika språkprinciper.

Språkutrymme handlar om att man ska fylla barns utrymme med så mycket språk som möjligt. Detta är något som båda förskolorna har tagit fasta på då pedagogerna under olika aktiviteter och rutiner pratar mycket med barnen vilket jag anser är mycket viktigt. De vuxna är lyhörda och aktiva lyssnare till barnen. På Reggio Emilia-förskolan förekommer det många samtal och dialoger och dessa sker både mellan barn och vuxna. Pedagogerna på förskolan uppmuntrar barnen till att diskutera med varandra vilket skiljer sig från Montessori-förskolan då barnen ofta arbetar ensamma och ostört. Samtalen som förekommer på Montessori-förskolan sker oftast mellan barnet och pedagogen, då den vuxne ska finnas där som ett stöd vid behov av hjälp. Detta är vanligt på småbarnsavdelningen och när barnen blir äldre arbetar de mer tillsammans, men uppmuntras fortfarande av pedagogerna att arbeta ostört.

En annan likhet man kan se på förskolorna är tillfällena då barnen kan träna sitt tal och lyssnande. Samlingen är ett sådant tillfälle och detta använder sig båda förskolorna av. Under samlingarna får barnen exempelvis berätta om saker de varit med om eller ställa frågor om verksamheten. På detta sätt tränas barnens talutrymme när de berättar och lyssnandet när en kompis pratar.

Upplevelser handlar om att barns språk utvecklas om de får klä sina upplevelser i just språk. På båda förskolorna läser man böcker tillsammans med barnen. Reggio Emilia har många böcker att välja på och barnen läser tillsammans med pedagogen. De samtalar om boken och barnen kan berätta om händelser i boken som de relaterar till sina egna upplevelser. Detta skiljer sig från Montessori-förskolan där det är några få böcker på avdelningen som läses nästan helt utan samtal om händelserna i boken. Här är det dagens boktips som diskuteras mellan de vuxna och barnen.

Ett rikt språkbruk handlar om att använda ett mångsidigt och nyanserat språkbruk med barnen och detta är något som båda förskolorna gör genom att pedagogerna använder ett stort ordförråd när de pratar med barnen. Man beskriver det man gör och namnger saker man använder. De vuxna är noga med att ge tydliga förklaringar till barnen och Montessori-förskolan är även noga med att förklara för barnen att de måste berätta vad de är de vill ha hjälp med för att lättare bli förstådd.

Pedagogerna på förskolan behöver ligga lite över barnens språknivå för att stimulera och utmana deras språkutveckling. Detta är en likhet då både Reggio Emilia- och Montessori-förskolorna ger barnen utmaningar till att lära sig nya ord. Det sker under olika samtal och aktiviteter under verksamheten som till exempel i samlingen och under olika arbeten i språkhörnan.

Begripligheten handlar om att vi måste vara mer nyanserade när vi använder ett situationsbundet språk med barnen. I ett situationsbundet språk använder vi ofta kroppsspråket med rörelser och mimik när vi ska förklara saker för barnen. På detta sätt förtydligar vi budskapet till barnen och kan lätt överskatta deras språkliga nivå. Detta är något som märks på Reggio Emilia-förskolan då pedagogerna är tydliga med sina förklaringar till barnen med hjälp av kroppsspråket och har inte kroppsspråket talat så är pedagogerna där och visar barnet vad man menar. Barnet får alltså ingen chans till att reflektera och försöka förstå förklaringen. Detta blir en tydlig skillnad i jämförelse med Montessori-förskolan där pedagogerna inte använder kroppsspråket fullt ut, utan är noga med sina förklaringar och ger barnet en chans till att fundera och förstå vad man menar.

Förskolorna Reggio Emilia- och Montessoris-arbetsätt med barns språkutveckling ser till största dels lika ut. Båda använder ett rikt språkbruk med barnen genom att namnge saker och vad de gör och är tydliga när de pratar med barnen. Man uppmuntrar även barnen till att lära sig nya ord för att stärka deras ordförråd. På båda förskolorna läser man böcker men inom Reggio Emilia samtalar man mer om boken vilket inte märks lika tydligt inom Montessori.

Den största skillnaden mellan Reggio Emilia- och Montessoriförskolorna är samtalen som sker i verksamheten. Inom Reggio Emilia uppmuntras barnen till att samtala med varandra i olika aktiviteter medan Montessori uppmuntrar barnen till att arbeta ostört. Självklart förekommer de samtal i olika aktiviteter mellan barnen på Montessori-förskolan men det är inte lika uppenbart som på Reggio Emilia-förskolan. På båda förskolorna ska materialet alltid finnas nära till hands för barnen men det som skiljer dem åt är hur materialet ser ut och hur de används på förskolorna för att arbeta språkutvecklande. Här har Montessori sitt speciella Montessori-material efter deras filosofi för att träna barns språkutveckling

och det finns alltid tillgängligt för barnen. Montessori använder sig även av ett mer begripligt språk då man inte använder kroppsspråket lika mycket som pedagogerna på Reggio Emilia-förskolan gör.

6. Slutsats

Efter denna undersökning har jag kommit fram till att språket är något stort och används hela tiden i verksamheten på förskolorna. De handlar inte bara om det verbala språket utan även om kroppsspråket och olika tecken. För att få en större helhetsbild av inriktningarna, vilket skulle vara intressant, skulle jag behöva mer forskning inom detta stora ämne. Språket måste utvecklas genom barnens intresse och språkmiljön behöver styras efter barngruppens lust till att lära sig. Självklart arbetar båda förskolorna med språket men på sitt eget sätt och därför skulle det vara intressant med en fortsatt forskning i skolan. En fortsatt forskning skulle kunna göras genom att undersöka om barnen som kommer från två olika inriktningar och möts i samma skola, skulle ha kommit olika långt med sina förkunskaper till läs- och skrivinlärning. Jag anser att jag inte har tillräckligt med kunskap till att säga vilken inriktning som passar barnen bäst men skulle gärna ta lite av varje från båda förskolorna till en vanlig kommunal förskola. Eftersom jag ser samtal och dialoger som den största skillnaden mellan de pedagogiska inriktningarna skulle det även vara intressant med en fortsatt forskning om just detta, då man bara fokuserar sig på hur mycket barnen och pedagogerna pratar med varandra och vad de pratar om.

7. Käll- och litteraturförteckning

- Axelsson. M & N. Bunar (red.) (2006). *Skola, språk och storstad. En antologi om språkutveckling och skolans villkor i det mångkulturella urbana rummet*. Avesta: Pocky
- Bjar. L & Liberg. C (red.) (2003) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur
- Forsell. A (2005). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber
- Gedin. M & Sjöblom. Y (1995). *Från Frøbels gåvor till Reggios regnbåge, om alternativ före skolan*. Stockholm: Bonniers Utbildning AB
- Eriksen-Hagtvat. B (2004). *Språkstimulering. Del 2: Aktiviteter och åtgärder i förelseåldern*. Natur och kultur: Stockholm
- Kvale. S & Brinkmann. S (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsen. A-K (2009). *Metod helt enkelt*. Malmö: Gleerups
- Löthagen. A & Lundenmark. P & Modigh. A (2008). *Framgång genom språket. Verktøy för språkutvecklande undervisning av andraspråkselever*. Stockholm: Hallgren & Fallgren
- Läroplanen för förskolan/ Lpfö 98 (1998). Stockholm: Skolverket och CE Fritzes AB
- Sigurd. B & Håkansson. G (2007). *Språk, språkinläring och språkforskning*. Lund: Studentlitteratur
- Strömquist. S (2003) *Barns tidiga språkutveckling*. I: Bjar. L & Liberg. C (red.) *Barn utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Elanders Gotab

Internetkällor:

- Tuomela, Veli (2008). Lär dig tala med barnen. (Elektronisk) Borås Tidning, 12 feb.
- Tillgänglig: < [http://www.bt.se/nyheter/boras/lar-dig-tala-med-barnen\(476273\).gm](http://www.bt.se/nyheter/boras/lar-dig-tala-med-barnen(476273).gm) > (2009-09-30)
- Tuomela, Veli (2005). Föreläsning med Veli Tuomela i samband med MITT:LiSA:s årsmöte 12 april 2005. Tillgänglig: < <http://www.mittlisa.se/se/Tuomela.pdf> > (2009-09-30)
- Tuomela, Veli (2005). Det egna modersmålet och det svenska språket. Telge Forum, 16 nov.
- Tillgänglig:
< http://www.sodertalje.se/upload/barn_utbildning/pedagogiskt%20material/modersmalkonf.pdf >
(2009-09-30)
- Tuomela, Veli (2009). För ett språkrikt Järfälla. Språkutvecklingsplan för de kommunala förskolorna och familjedaghemmen i Järfälla kommun. Järfälla kommun.

Tillgänglig:<http://neptuni.jfог.net/forskolor/dokument/sprakutvecklingsplan/Sprakutvecklingsplan_2009-01-20.pdf> (2009-09-30).

Tillgänglig < www.uppsatser.se >

8. Bilaga intervjufrågor

1. Hur arbetar ni med barns språkutveckling?
2. När arbetar ni språkutvecklande med barnen?
3. Hur ofta arbetar ni språkutvecklande med barnen?
4. Hur ser en språklig miljö ut hos er?